

következőket: Milyen a pedagóguspálya?, Első év a pedagóguspályán. Milyen az ideális nevelőtestület, illetve igazgató?, Nézetek a pedagógus-gyerekek viszonyáról.

A második fő témakör a pedagógus. Ezen belül az első részben módszereket találunk annak vizsgálására, hogy a pedagógus és gyerekek között milyen a kapcsolat? Így pl.: milyen az ideális pedagógus, és milyenek a pedagógusok – a gyerekek szerint –, milyen az ideális pedagógus, és milyenek a pedagógusok – a pedagógusok szerint –, s milyen az ideális gyerek – a pedagógusok szerint. – A második részben a pedagógus tevékenysége a vizsgálandó kérdés. Ilyen szempontok alapján pl.: milyen érzelmek kísérik a pedagógus tevékenységét?, a nevelői magatartás dimenziói; a pedagógus vezetői magatartásának változói; nevelési konfliktushelyzetek.

A harmadik fő kutatási terület a közösség. Ezzel kapcsolatban kutatási eljárásokat találunk a közösség és tevékenység (pl.: a közösségi megbízás; új gyerek érkezik; a közösségi tevékenység motivumai stb.); az értékrend és kapcsolatok a közösségekben (pl.: a közösség értékrendje; a társas hatékonyság megítélése stb.), s végül a beilleszkedési nehézségek (pl.: a magatartási zavarok gyakorisága és jellemzői; a kedvezőtlen szociometriai pozíció megváltoztatása; hogyan hatnak a különböző fegyelmzési formák?) témakörében.

A negyedik kutatási témakörként az érzelmi-motivációs tényezők feltárása szerepel. E fejezet első részeként a motivációval kapcsolatos vizsgálati eljárásokra találunk példákat. A vizsgálható kérdések közül említsük meg pl.: szeretnek-e a gyerekek iskolába járni?, hogyan motivál a pedagógus?, a tanulás iránti attitűd, a tantárgy iránti attitűd. A második részben az értékelés-önértékelés vizsgálata szerepel, ilyen problémakörökben: hogyan ítélik meg a gyerekek jutalmazott és büntetett társukat?, vélemények az osztályozásról a tanuló, a pedagógusok és a szülők oldaláról stb.

Az ötödik témakör a tanulással kapcsolatos kérdéseket tartalmazza. Ezen belül találjuk meg a megismerési folyamatok fejlődése és fejlesztése, a problémafelvető oktatás – problémamegoldó tanulás, valamint a tanulási nehézségek kutatási módszereit, eljárásait, pl.: az oktatási módszerek kedveltsége a pedagógusok és a tanulók szerint; a gyermekek viszonya a problémaszituációhoz; a tanulási nehézségek oki hátterének felderítése stb.

A könyv befejező fejezete a pályaválasztással kapcsolatos kutatásmethodikai témaköröket és eljárásokat tartalmazza. E kérdésen belül a szerzők kizárólag a pályairányítás és a pályaválasztás iskolai előkészítésére szolgáló vizsgálati eljárásokat csoportosítják. Ezek között említsük meg az osztályfőnöki tevékenységek programját az V., VI., VII. és VIII. osztályokban; az általános iskola pályaválasztási előkészítés folyamatának ter-

vét; a pályaválasztási tájékoztató kérdőívet; a munkamódra vonatkozó megfigyelési szempontgyűjteményt; pályaválasztási feladatlapokat; „Tíz év múlva” c. felmérés metodikáját; az önismeret tudatosságának vizsgálatát; az érdeklődés vizsgálatát; a tanulók pályaválasztási-továbbtanulási célból készítenő jellemzésének szempontjait.

Talán e vázlatos ismertetésből is kiderül a könyv tartalmának rendkívül gazdagsága és differenciáltsága. E témakörgazdagsághoz a még gazdagabb kutatásmethodikai változatosság járul.

A könyv mellékleteként jól megválasztott és minden mesterkéltéstől mentes fényképeket találunk, amelyeken a könyv egyes fejezeteihez kapcsolódó pedagógiai szituációkat tanulmányozhatunk.

A könyv szerzői nagyon értékes munkát végeztek a neveléslélektani vizsgálatok anyagának összeállításával, s az egyes vizsgálati eljárásokhoz kapcsolódó elméleti útmutatások kidolgozásával. Helyes lenne, ha a pedagógusképző intézményekben minden jövőendő pedagógus kötelező irodalomként ismerkedne meg a könyv tartalmával, s tanulná meg annak tartalmának felhasználását, alkalmazását. Minden bizonnyal tanári munkája során nagyobb érdeklődéssel fordulna pedagógiai tapasztalatainak tudatos vizsgálatához, elemzéséhez. S így elérhető lenne a pedagógiai kutatásmethodika változatosabbá s egyben eredményesebbé tétele.

Tankönyvkiadó, Bp., 1984. 636 p.

DR. BERECKZI SÁNDOR

NYELVI DIVATOK

(Szerkesztette: *Bíró Ágnes, Tolcsvai Nagy Gábor*)

A szerzők (Bíró Ágnes, Felde Györgyi, Huszár Ágnes, Kemény Gábor, Tolcsvai Nagy Gábor) az élnyelvi kutatások, kutatásaik néhány fontos konzekvenciáját tárják elénk. Vizsgálataik számos fontos összetevőjét taglalják, ismertetik nyelvhasználatunk néhány anomáliáját. Felismerik és bizonyítják, hogy a társas érintkezés hiányzó vagy kiegyensúlyozatlan nyelvi eszközei természetesen vezetnek kommunikációs zavarokhoz, amelyek a társasági-társadalmi érintkezés nehezékeivé válnak.

A k ö s z ö n é s általában alkalmazható formájának a hiánya ugyanis kiválthatja, esetenként ki is váltja annak elmaradását, és ez már valóban megnehezíti az emberek munkához és együttéléshez szükséges kapcsolatainak kialakítását, fenntartását és karbantartását.

Nem vagyunk jobb helyzetben a részben erre épülő tegezés és ö n ö z é s dolgában sem, és ez is megnehezíti az érintkezés említett gyakorlatát. Ha az üdvözlés, köszönés dolgában nem sikerült és sikerül kialakítani az általánosan érvényes és adekvát formát, módot, az magával

hozza, hozhatja a viszonyok egyéb vonatkozásban jelentkező tisztázatlanságát is. Szerepe lehet ennek a társadalmi méretekben jelentkező elzárkózásban, az embertársak iránti elhidegülésben is.

Ennek bizonyítása átvezet bennünket a nyelvhasználat másik nagy gondjához. Megállapítják, hogy nem tudunk egymással tartalmasan, funkciósan beszélgetni. Egyértelműen emberi lényeket érintő következtetés, hiszen az emberek közti viszony, az emberi viselkedés leginkább a nyelvi magatartásban, a nyelvi viselkedésben testesül meg. Beszélni és viselkedni ugyanis egyet jelent. A fecsegő, a nehezen oldódó stb. típus természetrajza tárul fel a kötet *Emberi magatartás – nyelvi magatartás* című fejezetében. Az emberi kapcsolatok közé állanak a **k ö z h e l y e k**, mivel ezek mögé rejtőzik aligi funkciók betöltésére vállalkoznak csupán. Hatásos a részfejezet címe is: *A közhelyekről – közhelyek nélkül*. Az elmarasztaló megjegyzések nyelvészeti (leíró és helyenként történeti) értékelések, értékelő megállapítások kíséretében olvashatók. Az olvasó nem csupán elutasító vélekedéseket olvashat, hanem olyan megállapításokat is, amelyek beépíthetők az élő nyelvészet megismert rendszerébe. Ennek következtében válik a műrészlet alkalmassá arra is, hogy a fontosabb nyelvészeti irányokat kijelölje, illetve a beszéd, a nyelvi kommunikáció szabályszerűségeinek megerősítéséhez is segítséget nyújtson. Ezzel párhuzamosan természetesen felvetődnek az élőnyelvi kutatások, a beszédvizsgálatok, a kommunikációs képességek gondjai, konzekvenciái is.

Az állapotrajz teszi lehetővé, hogy szembesüljünk önmagunkkal, és elgondolkozunk azon, milyen teendőink vannak az élőnyelv használatának színesebbé, árnyaltabbá tétele érdekében. A szerzők Rab Zsuzsa szavaival hívják fel a figyelmet e fontos tennivalókra: „Szótárak rezervátumába még íróféle is jószerivel csak akkor lép be, ha egy-egy árnyaltabb kifejezésre szüksége van munkájához. A köznapi nyelvben mintha szgyellnénk gazdagságunkat. Félünk, hogy választékosnak, modorosnak érződik, ha nem csak a mellettünk heverő szavakat használjuk.” (44.) Holott a pontos kifejezés önmagunk megvalósítása.

Mindenképp nagyon tanulságosak és pedagógiai szempontból is jól hasznosíthatók azok a részletek, amelyek a **k ö z h e l y e k** feloldását teszik lehetővé (52–3.). E téma tömör összefoglalása a következő: „A divat egészségtelen burjánzása ellene van az eredetiségnek, beszűkíti a nyelvi gyakorlatot, gátjává lesz a változatos, élettel teli emberi tevékenységnek.” (158–9.)

Szóba kerül természetesen a **durva beszéd**, a trágárság, a trágárkodás is. Pontosan megfogalmazzák annak veszélye, személyiséget torzító szerepe: „A nyelvi durvaság, hanyagság nemcsak viselkedésbeli hanyagságot, durvaságot takar, hanem ki is váltja, ill. erősíti azt. A durva szavak durva szemlélettel öltják be gondolkodásunkat.” (159–160.)

A fentieknek részben természetes következménye az a képzavar, amelyről csakugyan tanulságos elmefuttatást olvashatunk a „*Nekiesik, mint borjú az új kapunak, avagy miből lesz a képzavar?*” című fejezetben. Szó esik továbbá a reklám- és a slágerszövegek nyelvi megformálásáról is.

Mai nyelvhasználatunk friss szemléletű látlete ez a kötet, amely ugyanakkor az újabb nyelvhasználat értékes elemeit igyekszik átmenteni a mindennapi beszédbe, hogy azáltal is teljesebben szolgálhassa az emberek közti kapcsolattartást. A szerzők mértéktartó vélekedése segíti az olvasót abban, hogy felkeltse érdeklődését alapvető eszköztárszerünk gondjai, problémái iránt.

Gondolat Bp., 1985. 287 p.

DR. FARKAS FERENC

Antal Mária–Heller Anna–Pócs Ilona:

HOGY MONDJUK OROSZUL?

(Egyszerűbb beszédhelyzetek)

A könyv szerzői e munkájukkal cselekvő teniakiarással vesznek részt abban a csatában, mely napjainkban nyelvvoktatásunk területén dúl.

A harc igen hasznos indulatokat hozott felszínre. A korántsem kiforrott helyzetben, annyi már mindenki számára érthető, hogy beszélni csak beszélve lehet megtanulni.

Ez pedig igen sokoldalú erőfeszítéseket igénylő szellemi tevékenység. A kommunikatív készség kialakításához nem elégséges a lexika és nyelvtan maximálisan helyes megtanítása.

Az információhiány beszédtevékenységgel való áthidalása ennél sokkal bonyolultabb tevékenység. Ha a beszélő – egyre jobb megközelítésben – azt és úgy tudja elmondani egy adott helyzetben, amit egy anyanyelvű mondana, túllép a szavak grammatikai szabályok szerint való összefűzésén, nyelvi normákat is teljesít.

Szilárd nyelvi ismeretek, a nyelvi normákban való eligazodás azonban csak rendszeres **felidézés**, gyakorlás, alkalmazás, napirenden tartás után alakulhat ki.

A megtanult nyelvi anyag aktivizálására, csi-szolására, frissen tartására, elszigetelt nyelvi környezetben szinte alig van lehetőség. Ennek az ellentmondásnak az áthidalása vezérelhetette a fent említett szerzőket, mikor a „Tanuljunk nyelveket!” sorozatban olyan kötetet adtak a kezünkbe, mely 290 beszédhelyzetet tartalmaz.

A „beszédhelyzetek” sorrendje nem témához kötött, biztosítva a váratlan helyzetekre való reagálás képességének fejlesztését. A „Tárgymutató” azonban segítséget nyújt a témakör szerinti eligazodásban is.

A könyv legnagyobb értékének tartom, hogy a bal oldalon elhelyezett magyar nyelvű szövegek szó szerinti fordítása nem köszön vissza a